

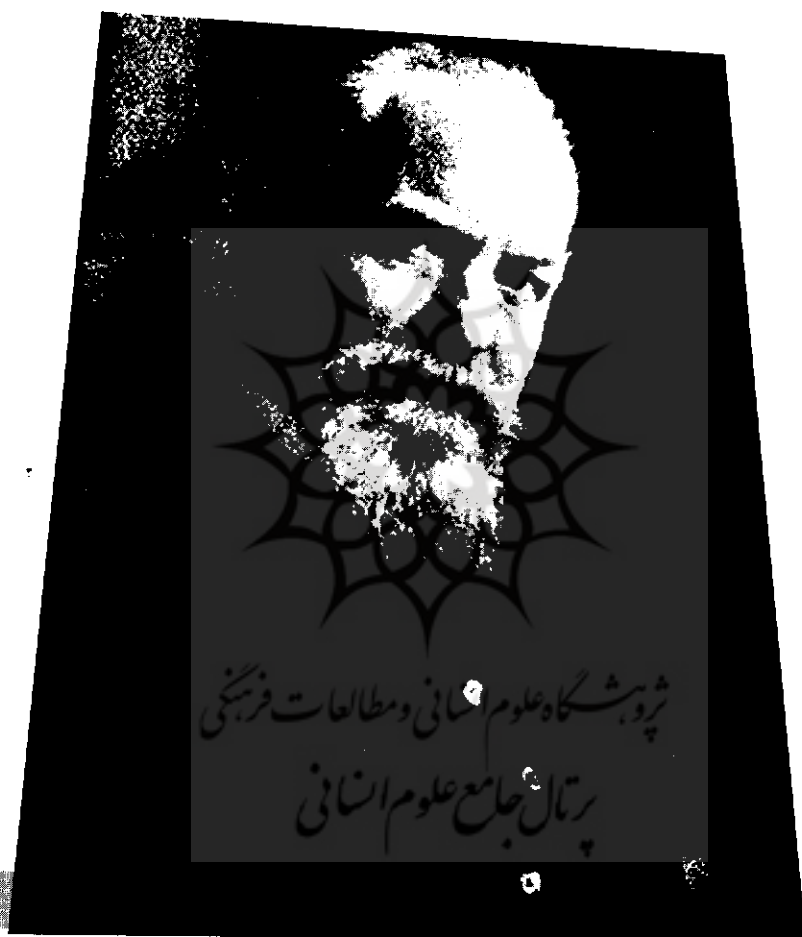
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کتابشناسی ادموند هوسرل

مقاله

سال ۱۸۹۱ هوسرل تحت تاثیر همین رویکرد کتاب **فلسفه حساب** (Philosophie der Arithmetik) را نگاشت در این کتاب هوسرل با توجه به آموزه‌های روان‌شناختی برنتانو به تحلیل مفهوم عدد و نسبت آن با شهود انضمامی پرداخت. هوسرل در فلسفه حساب بر آن باور است که در فراگرد شکل‌گیری هر تصور پدیده آمده در ذهن ما، شهودی انضمامی موثر است و مفهوم عدد نیز دارای بازنمایی ذهنی در ما است. پس از انتشار کتاب **فلسفه حساب** این آموزه مورد انتقاد فرگه قرار گرفت و نقطه مرکزی تعارض میان دو فیلسوف شد. از نظر فرگه تصور عدد به هیچ وجه بر پایه درک شهودی از آن شکل نمی‌یابد و ما نیز هیچ گونه

ادموند هوسرل فیلسوف و بنیان‌گذار مکتب پدیده‌شناسی در سال ۱۸۵۹ در پروسنیتس (Prossnits)، منطقه‌ای واقع در جمهوری چک فعلی به دنیا آمد. وی در ابتدا به مطالعه ریاضیات پرداخت و پایان‌نامه خود را نیز در همین رشته با عنوان «مقدمه‌ای بر نظریه محاسبه تغییرات» نگاشت. هوسرل در بین سال‌های ۱۸۸۴ تا ۱۸۸۶ در برلین با آشنایی با فرانتس برنتانو به مباحث فلسفه و روان‌شناسی علاقه‌مند گردید که این علاقه‌مندی منجر به نوشتن رساله دیگری با عنوان «مفهوم عدد» (Über den Begriff der Zahl) شد. ویژگی این رساله رویکرد فلسفی روان‌شناختی هوسرل به مفهوم عدد و پیوستگی آن با ریاضیات بود. در

بازنما یا شهودی از آن در اختیار نداریم. مطابق با دیدگاه فرگه این آموزهٔ هوسرل مستلزم یکی انگاشتن «عدد» با ایده‌های ذهنی است، همچنان که تحویل ریاضیات به روان‌شناختی و تفسیری از آن بر پایه دیدگاهی روان‌شناختی نیز هست. به هر ترتیب انتقادات فرگه به روان‌شناسی‌گرایی هوسرل موثر واقع گشت و او از انتشار جلد دوم این کتاب دست کشید. هوسرل بعدها در یادداشت‌های روزانه خود از کتاب **فلسفه حساب** ابزار ناخرسندی نمود و آن را محصول دوران ناآشنایی خود با آموزه‌های فلسفی و تلقی ساده‌اندیشانه از آن مسائل قلمداد کرد. پس از کتاب **فلسفه حساب** که تفسیری کاملاً روان‌شناختی از ریاضیات بود،

هوسرل در بین سال‌های ۱۹۰۱ - ۱۹۰۰ کتاب **پژوهش‌های منطقی** را منتشر کرد و در این کتاب دیدگاه‌های مندرج در کتاب **فلسفه حساب** را رد کرده و به انتقاد از تفسیرهای روان‌شناختی از ریاضیات و منطق پرداخت. در کتاب پژوهش‌ها موضوعات چندگانه‌ای از جمله ماهیت منطق، آگاهی، حیث‌التفاتی، معنا، زبان و... مورد بحث قرار می‌گیرد. پس از انتشار کتاب **پژوهش‌های منطقی** هوسرل به عنوان استادیار در دانشگاه گوتینگن تدریس کرد و به درس‌گفتارهایی دربارهٔ منطق، مسائل پدیده‌شناسی، نظریه شناخت، اپوخه، نظریه معنا و غیره می‌پردازد. بسیاری از مفسران بر این باورند که این دوره یعنی حضور در

جمله می‌توان به فعالیت آن در حوزه شهود محض، فهم پدیده شناختی ماهیات، شناخت سرچشمه‌های حقیقی و مبادی (Ursprungen) علوم و... اشاره نمود. پس از کتاب «فلسفه به مثابه دانش متقن» هوسرل در سال ۱۹۱۳ نخستین جلد از کتاب ایده‌ها را منتشر کرد. کتاب ایده‌ها (I) موضوعات چندگانه و پرشماری از جمله تفاوت پدیده‌شناسی و علوم تجربی، اپوخه، ایده‌الیسم استعلایی، ساختار آگاهی محض، نوئما و نویسی و... مورد تحلیل قرار می‌دهد. در ابتدای این کتاب هوسرل در پی اثبات تفاوت پدیده‌شناسی و علم تجربی است. از نظر او ما در این کتاب با همان یرشش دکارتی یعنی چگونگی دستیابی به علوم

متقن مواجه هستیم. از نظر هوسرل کتاب ایده‌ها (I) در صدد استقرار و تثبیت یک علم پیشین (apriori science) یا ایده تیک است علمی که از حیث توانایی شناخت شهودی اصیل و به لحاظ تحلیل آگزیومهای خود بدیع است. هوسرل در مقدمه هدف خود را از تقریر ایده‌ها «کشف سرچشمه‌های بنیادی و اصیل برای فلسفه»^۴ یعنی همان آرزویی که کانت در پی تحقق آن بود بیان می‌کند، فلسفه‌ای با بنیادی متقن و به دور از مفاهیم مشکوک و غیر روشن.

هوسرل در بخش‌های بعدی این کتاب به یکی از مهم‌ترین اصول پدیده‌شناسی یعنی به فرآیند تقلیل پدیده‌شناسی می‌پردازد.

هوسرل در جلد دوم و سوم ایده‌ها نیز به بسط خطوط کلی ترسیم شده در ایده‌های (I) می‌پردازد و رهیافت‌های خاص خود را در مواجهه با فلسفه علم، علمی شدن فلسفه و مبانی علوم بیان می‌کند. همچنین به توضیح پدیده‌شناسی استعلایی و بازشماری ویژگی‌های جهان طبیعی

دانشگاه گوتینگن دوره گذر هوسرل از مرحله اول تفکراتش یعنی اقامت در دانشگاه هاله و پذیرش رویکردهای روان‌شناختی برنتانو است. هوسرل در سال ۱۹۰۷ پنج سخنرانی در دانشگاه گوتینگن ایراد می‌کند که بعدها با عنوان ایده پدیده‌شناسی به چاپ می‌رسد. مهم‌ترین بخش این کتاب پرداختن هوسرل به یکی از مسائل و موضوعات بنیادین پدیده‌شناسی یعنی تمایز میان رویکرد طبیعی (natural attitude) و به تبع آن علم نوع طبیعی با رویکرد فلسفی (پدیده شناختی) است، موضوعی که بعدها در بسیاری از آثار هوسرل از جمله کتاب ایده‌ها، فلسفه به مثابه دانش متقن، تاملات دکارتی و کتاب بحران علوم اروپایی مطرح شده و مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

نکته قابل تأمل در این کتاب تقسیم‌بندی خاص هوسرل از علم نوع طبیعی (Nätürlichen wissenschaft) است که در آن فیزیک، روان‌شناسی، علوم انسانی و زیست‌شناسی در یک زیر مجموعه جای می‌گیرد، در حالی که در طرف دیگر علوم ریاضی دارای زیر مجموعه، علوم اعداد، مجموعه‌ها، نسبت‌ها و... هستند.^۱ بخش‌های بعدی این کتاب نیز دربرگیرنده تحلیل هوسرل از مسئله امکان شناخت، تقلیل و روش فلسفی تحلیل ماهیات است که هوسرل به این موضوعات با رویکردی پدیده‌شناختی می‌پردازد.

پس از کتاب ایده پدیده‌شناسی هوسرل در سال ۱۹۱۱ مقاله معروف لوگوس یعنی «فلسفه به مثابه دانش متقن» را به تحریر در می‌آورد که بعدها این مقاله به عنوان کتاب مستقلی به چاپ می‌رسد. این کتاب مانیفست فلسفه هوسرل و پدیده‌شناسی مورد نظر او محسوب می‌شود. در این کتاب هوسرل سیر تاریخی فلسفه را از آغاز مورد تحلیل قرار داده و نسبت آن را با علوم بیان می‌کند. از نظر هوسرل «فلسفه از آغاز پیدایی خود همواره داعیه علم متقن را داشته است اما در هیچ دوره‌ای از توسعه خود، از عهده بر آورده ساختن این ادعا یعنی به مثابه دانش متقن بر نیامده است»^۲

هوسرل در این کتاب یکی از معایب بزرگ فلسفه را فقدان آموزش و تعلیم آن در یک شیوه معتبر فرافردی و عینی (Objective) قلمداد می‌نماید و بر آن باور است که ما چندان قادر به شناخت فلسفه و یادگیری آن نیستیم زیرا که مسائل، روشها و آموزه‌های آن به لحاظ معنوی به وضوح تعریف نشده‌اند و معنای آنها نیز به طور کامل تبیین نگشته‌اند: «من نمی‌گویم که فلسفه یک علم ناکامل است بلکه فقط می‌گویم که آن هنوز یک علم نیست و به عنوان یک علم هنوز آغاز نشده است».^۳ در بخش دیگر این کتاب هوسرل همچنین به نقصان علوم می‌پردازد و آنها را به دلیل بی‌پایانی افق مسائل گشوده و نیز نقص در بسط محتوای پیشین خود ناکامل قلمداد می‌نماید. از نظر هوسرل چنانچه تحولی فلسفی در عصر ما قابل توجه باشد همانا توجه به یافتن بنیادی جدید برای فلسفه در معنای علم متقن است که این راه جز از طریق توجه یافتن به «ماهیت آگاهی» محقق نمی‌شود. هوسرل در بخش‌های پایانی این کتاب همچنین ویژگی‌های فلسفه مورد نظر خود را بر می‌شمرد که از آن

علمی می‌پردازد. وی در **ایده‌های (III)** یعنی کتاب «پدیده‌شناسی و بنیاد علوم» در ابتدا ماهیت شیء طبیعی را مورد تحلیل قرار می‌دهد و آن را از سه جهت علی (Causal)، زمانی (Temporal) و مکانی (Spatial) بررسی و مطالعه می‌کند. از نظر هوسرل ما باید در ابتدا تمایز بنیادینی را میان شیء صرفاً مادی و روح یا آگوی روانی که حاکم بر هر فهمی از جهان است برقرار کنیم و آن را در عین حال با توجه به سرچشمه‌های اولیه پدیده‌شناسی مورد پژوهش قرار دهیم.^۵ هوسرل در این کتاب بر آن باور است که طبیعت جز از طریق شناخت تجربی باز یافته نمی‌شود و بنیاد آن نیز تنها بر اساس چنین ساختار و روش طبیعی-علمی است که شکل می‌یابد. هوسرل در بخش‌های بعدی این کتاب به مبانی آنتولوژیک علوم تجربی پرداخته و روش پدیده‌شناسی را تنها روش مطمئن و متقن برای تشریح مبانی آنتولوژیک آنها بیان می‌کند. مطابق با دیدگاه هوسرل آنتولوژی پیش از هر چیزی به پدیده‌شناسی که خود یک علم ایده‌تیک است، نیاز دارد، زیرا از این طریق مفاهیم و بنیادهای آن در رویکرد پدیده‌شناختی (ایده‌تیک) از نو تفسیر می‌شود و به گونه‌ای شهودی - توصیفی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

پس از انتشار کتاب **ایده‌ها** هوسرل در سال ۱۹۱۶ جانشین هاینریش ریکرت (Heinrich Richert) یکی از بنیان‌گذاران مکتب نوکانتی جنوب غرب آلمان یعنی مکتب هایدلبرگ در دانشگاه فرایبورگ می‌شود. هوسرل در این دوره به درس گفتارهایی درباره فلسفه اولی و همچنین منطق می‌پردازد که کتاب منطق صوری و منطق استعلایی (۱۹۲۹) حاصل این درس گفتارها در دانشگاه فرایبورگ است. در سال ۱۹۲۹ هوسرل بنا به دعوت «انجمن مطالعات ژرمنی» و «جامعه فرانسوی فلسفه» چهار خطابه با عنوان «درآمدی بر پدیده‌شناسی استعلایی» ایراد می‌کند که بعدها با عنوان **تاملات دکارتی** منتشر می‌شود. کتاب **تاملات دکارتی** دربرگیرنده مسائل پرشمار پدیده‌شناسی و آخرین تحلیل‌های هوسرل از آن مفاهیم است. هوسرل در این کتاب همچون دکارت بر ضرورت اصلاح فلسفه و تبدیل آن به علمی با بنیان مطلق تاکید کرده و به ضرورت گریز از ابهامی که علوم در مبانی خود با آن مواجه‌اند اشاره می‌کند. نقطه مرکزی و پرفروغ تاملات پنجگانه این کتاب جست‌وجوی ایده علم اصیل و کلی است یعنی همان ایده‌ای که دکارت در «تاملات در فلسفه اولی» آن را مطرح کرده بود. از نظر دکارت تنها علمی که شایستگی این عنوان «علم اصیل» را دارد علم هندسه است، زیرا از امور بسیط و کلی بحث می‌کند و در صحت قضایای آن نیز نمی‌توان تردید کرد. بدینسان دکارت کل بنای فلسفه خود را مبتنی بر یک نظام استنتاجی قرار داد و روش استنتاجی را برای دستیابی به علم اصیل مورد نظر خود برگزید. هوسرل در کتاب «تاملات دکارتی» این رأی و نظر دکارت را مورد نقد قرار می‌دهد و روش به کار گرفته شده را از سوی او ناکارآمد قلمداد می‌نماید. از نظر هوسرل پذیرفتن علم هندسه به مثابه ایده‌ال علم مطلق گذشته

از اینکه خود گویای نوعی پیش‌دوری است حاکی از به کارگیری روشی استنتاجی، آنچنان که در علم هندسه اعمال می‌شود، است. هوسرل در این بحث با چرخشی کاملاً متفاوت از روش استنتاجی علم هندسه که بر بنیانی از اصول موضوع قرار دارد، تنها روش مطمئن و یقینی برای دستیابی به علم اصیل و فلسفه حقیقی را بهره‌گیری از روش شهود بی‌واسطه تلقی می‌نماید که در این معنا فلسفه حقیقی برای هوسرل دیگر چیزی جز «کوشش برای رهاسازی فلسفه از هر پیش‌دوری ممکن و تبدیل آن به علمی به راستی خودمختار که به لطف پداهت‌های نهایی برخاسته از خود سوژه تحقق یافته باشد، نیست.»^۶ پس از «تاملات دکارتی» هوسرل در سال ۱۹۳۶ کتاب **بحران علوم اروپایی و پدیده‌شناسی استعلایی** را منتشر نمود. در این کتاب هوسرل بار دیگر رویکرد خاص خود را نسبت به علم جدید بیان کرده و به تحلیل پدیده‌شناختی آن می‌پردازد. در این کتاب هوسرل از فروغلتیدن انسان اروپایی در مفاک طبیعت انگاری محض سخن گفته و از «ابژکتیویسم طبیعت‌انگار» به سبب دل‌سپاری مطلقش به «عین» و فراموشی ماهیت «آگو» که خود یک ناظر تئوریک است انتقاد می‌کند. از نظر هوسرل کتاب **بحران در صدد جست‌وجوی فلسفی سوابق «غایت‌شناسی تاریخ اروپا»** و نسبت آن با بحران به وجود آمده برای اوست.

هوسرل دو سال پس از انتشار کتاب **بحران** یعنی در سال ۱۹۳۸ در فرایبورگ چشم از جهان فرو می‌بندد و بعضی از درس‌گفتارهای او مانند **تمهیدی بر پدیده‌شناسی زمان آگاهی درونی** و کتاب **تجربه و حکم** انتشار می‌یابد.

نظر به اینکه تاکنون کتابشناسی جامعی از آدموند هوسرل و پدیده‌شناسی او فراهم نیامده است و پژوهندگان فلسفه او با کتابشناسی که به صورت مدون و مستقل به آثار او پرداخته باشد، مواجه نیستند کتابشناسی زیر بر اساس آثار منتشر شده او به زبان فارسی گردآوری شد. امید است که مورد استفاده علاقه‌مندان و پژوهشگران فلسفه او قرار گیرد.

پانویس‌ها:

- ۱- هوسرل، آدموند: **ایده پدیده‌شناسی**، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ج ۱، ص ۴۳.
- 2- Husserl, Edmund: **philosophie als strenge wissenschaft**, logos I, 1911, page. 7
- 3- Ibid, p. 8
- 4- Ideas. **A General Introduction to pure phenomenology**, Translated by W. R. Boyce Gibson, London, 1931. p. 19
- 5- **Phenomenology and the foundations of the sciences**, Translated by T. E. Klein jr and W. E. pohl, The Hague: Nijhoff, 198. p 1-2.
- ۶- هوسرل، آدموند: **تاملات دکارتی**، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران: نشر نی، ج اول، ۱۳۸۱، ص ۲۷.

گفت و گو، نشست و همایش درباره هوسرل

- ارشاد، محمدرضا، ادموند هوسرل و پدیدارشناسی.

کتاب‌های ترجمه شده از هوسرل

- هوسرل، ادموند: **ایده پدیده‌شناسی**، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، چ ۱، ۱۳۷۲، ۱۱۶ ص.

- هوسرل، ادموند: **تأملات دکارتی**؛ مقدمه‌ای بر پدیده‌شناسی، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران: نشر نی، چ ۱، ۱۳۸۱، ۲۴۸ ص.

مقالات ترجمه شده از هوسرل

- هوسرل، ادموند: «تزدیدگاه طبیعی و تعلیق آن»؛ جهان دیدگاه طبیعی من و جهان پیرامون من، ترجمه ضیاء موحد. **ف فرهنگ**، ش ۲۰، ۹، ش. مسلسل ۱۸، تابستان ۱۳۷۵، ص ۳۸-۵۰.

- هوسرل، ادموند: «پدیدارشناسی و انسان‌شناسی»، ترجمه جلال تبریزی **نامه فلسفی**، ش ۱، س ۱۰، پاییز ۱۳۷۶، ص ۲۷-۶۶.

- هوسرل، ادموند: «علم دقیق فلسفه»، ترجمه عباس محمدی اصل. **ایران**، س ۵۰، ش ۱۲۰۳، ۱۳۷۸/۱۲۲، ص ۱۰.

- هوسرل، ادموند: «فلسفه و بحران غرب»، ترجمه محمدرضا جوزی.

در: **فلسفه و بحران غرب**. تهران: هرمس، چ ۱، ۱۳۷۸، ص ۵۷-۹۶.

کتاب درباره هوسرل

- بل، دیوید: **اندیشه‌های هوسرل**، ترجمه فریدون فاطمی، تهران: نشر مرکز، چ ۱، ۱۳۷۶، ۴۲۰ ص.

- لیوتار، ژان فرانسوا: **پدیده‌شناسی**، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران: نشر نی، چ ۱، ۱۳۷۵، ۱۳۴ ص.

در: **اندیشه‌های فلسفی در پایان هزاره دوم؛ گفت و گو با محمد ضیمران**.

تهران: هرمس، چ ۱، ۱۳۸۰، ص ۶۷-۸۷.

- اسعدی، مرتضی: **سمپوزیومی درباره فلسفه هوسرل (بوخوم آلمان)**

نشر دانش، س ۹۰، ش ۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۷، ص ۸۹-۹۰.

- جهاننگلو، رامین: **اندیشه امروز جهان در نشستی با پل ریکور** **کیان**، س ۴۰، ش ۱۸۰، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۳، ص ۴-۱۵.

– جهانپنگلو، رامین: «گفت و گو با امانوئل لونیاس»، کیان، س ۴، ش ۲۲، آبان – دی ۱۳۷۳، ص ۲ – ۹.

– رشیدیان، عبدالکریم: «هوسرل و پدیده‌شناسی»؛ هشتاد و هشتمین نشست کتاب ماه ادبیات و فلسفه، س ۶، ش ۱۱، شهریور ۱۳۸۲ (کتاب ماه ۷۱)، ص ۲۸ – ۳۹.

– مگی، بریان: **هوسرل و هایدگر و فلسفه اصالت وجود**؛ گفت و گو با هیوبرت در ایفوس، ترجمه عزت الله فولادوند. در: **فلاسفه بزرگ** تهران: خوارزمی، چ ۱، ۱۳۷۲، ص ۳۷۷ – ۴۱۱.

– **هوسرل و پدیده‌شناسی**؛ گفت و گو با محمد ضمیران نشریه **بایا**، دوره قدیم، ش ۱۲/۱۱/۱۰.

بخشی از کتاب درباره هوسرل

– ابراهیمی، پریچهر: **ادموند هوسرل فلسفه پدیداری**. در: **پدیدارشناسی** تهران: نشر دبیر، چ ۱، ۱۳۶۸، ص ۱۹ – ۵۰.

– احمدی، بابک: **کلام و معنا؛ نیچه، هوسرل، هایدگر، فروید**. ص ۴۲۴ – ۴۷۲.

– تاویل و راز متن؛ هوسرل – هایدگر. ص ۵۴۴ – ۵۶۹. در: **ساختار و تاویل متن** تهران: نشر مرکز، چ ۶، ۱۳۸۲.

– براون، استوارت و...: **ادموند هوسرل**، ترجمه عبدالرضا سالار بهزادی.

در: **صد فیلسوف قرن بیستم** تهران: ققنوس، چ ۱، ۱۳۸۲، ص ۴۰۶ – ۴۱۰.

– بوخنسکی، ای. م.: **ادموند هوسرل**، ترجمه شرف‌الدین خراسانی. در: **فلسفه معاصر اروپایی**

تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران، چ ۱، ۱۳۵۴، ص ۱۳۸ – ۱۴۷.

– تاشمین، جنی وایت، گراهام: **ادموند هوسرل**، ترجمه محمدمسعود حنایی کاشانی. در: **فلسفه اروپایی در عصر نو** تهران: نشر مرکز، چ ۱، ۱۳۷۹، ص ۱۶۳ – ۱۸۴.

– دارتیگ، آندره: **اصالت تحصیل برتر – کار علمی – روش‌شناسی ادراک – فلسفه نقادی علوم ترجمه محمود نوالی**. در: **پدیدارشناسی چیست؟** تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی، چ ۱، ۱۳۷۳، ص ۳ – ۹۹.

– دورانت، ویل و آرنست: **هوسرل و هایدگر**، ترجمه ابراهیم شعری. در: **تفسیرهای زندگی** تهران: نیلوفر، چ ۱، ۱۳۷۰، ص ۴۱۷ – ۴۲۲.

– **دولا کامپانی**، کریستیان: **از منطق به فنومنولوژی**، ترجمه باقر پرهام.

در: **تاریخ فلسفه در قرن بیستم** تهران: آگاه، چ ۱، ۱۳۸۰، ص ۵۳ – ۷۳.

– ریخته‌گران، محمدرضا: **پدیدارشناسی نگاهی پدیدارشناسانه به مباحث نظری سینما پدیدارشناسی گفت و گوی تمدنها**. در: **پدیدارشناسی، هنر، مدرنیته** تهران: نشر ساقی، چ ۱، ۱۳۸۲، ص ۱ – ۱۰۸، ۱۴۱ – ۱۵۰، ۲۰۷ – ۲۲۲.

– ریخته‌گران، محمدرضا: **پدیدارشناسی و هنر**. در: **تاملی درباره مبانی نظری هنر**؛ هنر، زیبایی، تفکر تهران: نشر ساقی، چ ۱، ۱۳۸۰، ص ۴۱ – ۵۲.

– ریخته‌گران، محمدرضا: **مباحث تفسیری در پدیدارشناسی ادموند هوسرل**.

در: **منطق و مبحث علم هرمنوتیک**؛ اصول و مبانی علم تفسیر تهران: نشر کنگره، چ ۱، ۱۳۷۸، ص ۱۰۰ – ۱۱۸.

در: **نگاهی به پدیدارشناسی و فلسفه‌های هست بودن**
تهران: انتشارات خوارزمی، ج ۱، ۱۳۷۲، ص ۹ - ۷۱.

- ریتز، جورج: افکار ادموند هوسرل، ترجمه محسن ثلاثی.
در: **نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر**
تهران: انتشارات علمی، ج ۷، ۱۳۸۲، ص ۳۲۶ - ۳۳۰.

- سولومون، رابرت. ک: واپس تافتن استعلایی؛ هوسرل و علم
من، ترجمه محمدسعید حنایی کاشانی.
در: **فلسفه اروپایی** (از نیمه دوم قرن هیجدهم تا واپسین دهه
قرن بیستم)

تهران: قصیده، ج ۱، ۱۳۷۹، ص ۱۶۵ - ۱۷۶.

- صاعی دره‌بیدی، منوچهر: اخلاق در حوزه پدیدارشناسی آلمان
در: **فلسفه اخلاق در تفکر غرب**
تهران: انتشارات فافا، ج ۲، ۱۳۷۸، ص ۲۲۵.

- فرهادپور، مراد: انتقادی شدن پدیدارشناسی؛ هوسرل و مرلوپوتتی.
در: **عقل افسرده**
تهران: طرح نو، ج ۱، ۱۳۷۸، ص ۴۸ - ۱۰۸.

- کاشانی: محمدسعید: پدیدارشناسی چیست، ریچارد اشمیت
در: **زرتشت نیچه کیست**، گزیده و ترجمه محمد سعید حنایی
کاشانی

تهران: هرمس، ج ۲، ۱۳۸۲، ص ۱۱۱ - ۱۶۴.

- کهون، لارنس: برگرفته‌ای از بحران علم اروپایی و پدیده‌شناسی
استعلایی ادموند هوسرل، ترجمه کامران ساسانی.
در: **از مدرنیسم تا پست مدرنیسم**، ویراسته عبدالکریم
رشیدیان
تهران: نشر نی، ج ۱، ۱۳۸۱، ص ۲۲۸ - ۲۴۱.

- لاکوست، ژان: هوسرل و پدیدارشناسی، ترجمه رضا داوری
اردکانی.

در: **فلسفه در قرن بیستم**
تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)، ج ۲،
۱۳۷۲، ص ۶۱ - ۷۰.

- موحد، ضیاء: نقد فرگه بر پسیکولوژیسم هوسرل
در: **از ارسطو تا گودل**؛ مجموعه مقاله‌های فلسفی منطقی
تهران: هرمس، ج ۱، ۱۳۸۲، ص ۱۳۷ - ۱۴۵.

- نقیب زاده، میرعبدالحسین: نمودشناسی
در: **در آمدی بر فلسفه**

تهران، کتابخانه طهوری، ج ۳، ۱۳۷۵، ص ۲۳۱ - ۲۳۸.

- ورنو، روژه - وال، ژان: پدیدارشناسی ادموند هوسرل، ترجمه یحیی
مهدوی و همکاران.

مقاله‌های منتشر شده درباره هوسرل و فلسفه او

- آلن، داگلاس: پدیدارشناسی دین، ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی.
فرهنگ، کتاب یازدهم، پاییز ۱۳۷۱، ص ۳۳ - ۶۷.

- اشمیت، ریچارد: تاویل پدیدارشناختی؛ تاویل استعلایی -
پدیدارشناختی هوسرل، ترجمه ضیاء موحد

- اشمیت ریچارد: سرآغاز پدیدارشناختی، ترجمه شهرام بازوکی
فرهنگ، س ۹، ش ۲، ش ۱۸، مسلسل ۱۸، تابستان ۱۳۷۵، ص
۹ - ۲۶.

- بخشی‌پور رودسری، عباس: هوسرل در نگاه پوپر
کیان، ش ۴۳، مرداد و شهریور ۱۳۷۷، ص ۴۶ - ۵۰.

- حقی، علی: درآمدی بر پدیدارشناسی هوسرل
نامه مفید، ش ۱۹، پاییز ۱۳۷۸، ص ۵۹ - ۸۷.

- حقی، علی: مرور مراحل سه گانه پدیدارشناسی هوسرل
فلسفه (ضمیمه مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه
تهران)، دوره جدید، ش ۴۰ و ۵، بهار و تابستان ۱۳۸۱، ص
۱۹۷ - ۲۱۲.

- رشیدیان، عبدالکریم: تقویم طبیعت در پدیده‌شناسی هوسرل
پژوهشنامه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید
بهشتی، ش ۲۰.

- ریخته‌گران، محمدرضا: پدیدارشناسی چیست؟
فلسفه (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران)،
ش ۲ و ۳، پاییز ۱۳۸۰، ص ۱۹۳ - ۲۰۰.

- ریخته‌گران، محمدرضا: هوسرل و مسئله شناسایی (توجه به حیث
التفاتی آگاهی)
فرهنگ، س ۹، ش ۲، تابستان ۱۳۷۵، ص ۲۳۴ - ۲۵۲.

- ریکور، پاول: پدیدارشناسی و هرمنوتیک، ترجمه سیدضیاء‌الدین
دهشیری
نامه فلسفه، س ۲، ش ۲، زمستان ۷۷ و بهار ۷۸، ص
۲۴ - ۵۶.

- ساهاکیان ، ویلیام: جنبش پدیدارشناسی ، ترجمه شکوفه هستی .
همشهری ، ۸ شهریور ۱۳۸۲ ، ص ۶.

- ساهاکیان ، ویلیام: رجوع به خود اشیاء ، ترجمه بهنام آقایی
همشهری ، ۲۰ شهریور ۱۳۸۲ ، ص ۶.

- سپیدر ، پیتر: مفروضات پدیدارشناسی از نظر ماکس شلر ، ترجمه
علی قیصری
کک ، ش ۴۹-۵۰ ، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۳ ، ص ۲۵-۴۶.

- سولومون ، رابرت. ک: هوسرل و واپس تافتن از فلسفه استعلایی ،
ترجمه محمدسعید حنایی کاشانی

منوچهر بدیعی
فرهنگ ، س ۹۰ ، ش ۲ ، تابستان ۱۳۷۵ ، ص ۹۰-۱۲۳ .

- کاکلمنز ، جوزف جی: تفکرات کانت و هوسرل درباره من ناب ،
ترجمه امیرحسین رنجبر
فرهنگ ، کتاب یازدهم ، پاییز ۱۳۷۱ ، ص ۱۳۷-۱۷۵ .

- کاکلمنانس ، جوزف جی: پدیدارشناسی چیست ، ترجمه موسی
دیباچ
نامه فلسفه ، س ۱ ، ش ۲ ، زمستان ۱۳۷۶ ، ص ۶۳-۷۳ .

- کمالی نژاد ، محمدحسین: هوسرل و تاسیس پدیدارشناسی
کیهان اندیشه ، ش ۶۸ ، مهر و آبان ۷۵ ، ص ۴۹-۶۰ .

- گریش ، جین: علم دین و درک کردن؛ وضع هرمنوتیک
پدیدارشناسی ، ترجمه سیدضیاءالدین دهشیری
نامه فلسفه ، س ۳ ، ش ۳ ، بهار ۱۳۷۹ ، ص ۵-۲۸ .

- گوروچ ، آرون: پدیدارشناسی و فلسفه علم ، ترجمه حسین
معصومی همدانی
فرهنگ ، کتاب یازدهم ، پاییز ۱۳۷۱ ، ص ۶۹ س ۹ .

- گوروچ ، آرون: دورنمای تاریخی نظریه التفاتی بودن آگاهی ،
ترجمه امیرحسین رنجبر
فرهنگ ، س ۹۰ ، ش ۲ ، تابستان ۱۳۷۵ ، ص ۵۱-۸۹ .

- موحد ، ضیا: نقد فرگه بر پسیکولوژیسم هوسرل
فرهنگ ، کتاب یازدهم ، پاییز ۱۳۷۱ ، ص ۱-۱۰ .

- ناتانسون ، موریس: آدموند هوسرل ، فیلسوف وظایف ناتمام ،
ترجمه عبدالکریم رشیدیان
پژوهشنامه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه
شهید بهشتی ، ش ۱۰-۱۱ ، پاییز و زمستان ۱۳۷۱ ، ص ۱۳۷-
۱۵۵ .

- نیکفر ، محمدرضا: «نقدی بر کتاب ساختار و تاویل متن»
نگاه نو ، ش ۲۲ ، آذر و بهمن ۱۳۷۳ ، ص ۱۳۶-۱۴۶ .

- ولش ، ولفگانگ: پست مدرنیسم ، ترجمه محمود عبادیان
همشهری ، ۸ شهریور ۱۳۷۳ ، ص ۶-۹ شهریور ۱۳۷۳-۲۲
شهریور ۱۳۷۳-۲۳ شهریور ۱۳۷۳ ، ص ۶ .

- هال ، هریسون: حیث التفاتی جهان ، ترجمه بهزاد برکت
ارغنون ، ش ۱۲/۱۱ ، س ۳۰ ، پاییز و زمستان ۱۳۷۵ ، ص ۱۶۱-
۱۷۹ .

کیهان اندیشه ، ش ۵۵ ، مرداد و شهریور ۱۳۷۳ ، ص ۳-۹۹ .

- شوتز ، آلفرد: چند مفهوم اصلی پدیدارشناسی ، ترجمه یوسف
ایادری
فرهنگ ، کتاب یازدهم ، پاییز ۱۳۷۱ ، ص ۱۱-۳۲

- فرهادپور ، مراد: انتقادی شدن پدیدارشناسی؛ هوسرل و هایدگر
فرهنگ ، س ۹۰ ، ش ۲ ، تابستان ۱۳۷۵ ، ص ۱۹۰-۲۳۳ .

- فولسدال ، داگفین: آرای هوسرل درباره بداهت و توجیه ، ترجمه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی